

Kırgızistan'da SSCB Sosyo-Politik Eğitim Sistemi ve Kahrolsun Cehalet Derneği'nin Faaliyetleri (1924-1927)*

Yavuz Ercan Gül**

Öz

Bu çalışmada 1924-1927 yılları arasında Sovyetler Birliği'nin Kırgızistan'daki politik eğitim faaliyetlerini ve Kahrolsun Cehalet Derneği'nin faaliyetlerini araştırmak amaçlanmıştır. Araştırmada doküman analizi tekniğinden yararlanılmıştır. Bu tekniğe uygun şekilde öncelikle Kırgızistan Devlet Arşivi Müdürlüğü'nden (TSGA) gerekli izinler alınarak bahsi geçen döneme ait eğitimle ilgili belgeler toplanmış, literatür temelinde yorumlanmıştır. Sovyetler Birliği'nin ilk on yılı Sovyet ideolojilerinin Sovyet felsefesinin şekillenmesinde etkin bir şekilde rol oynadığı bir dönem olmuştur. Eğitim ve politika birleştirilerek, politik eğitim şeklinde tüm Sovyet topraklarında uygulanmıştır. Eğitim, Sovyetler Birliği için Sovyet vatandaşının ortaya çıkarılmasında bir araç olmuştur. Kırgız halkının değişim ve dönüşümü özel olarak yetiştirilen Kırgız eğitimcileri ile sağlanmaya çalışılmıştır. Tüm Kırgızistan topraklarında diğer yerlerde olduğu gibi topyekûn bir eğitim faaliyeti başlamış, bütün eğitim giderleri Merkezî Politik Eğitim Komisyonu tarafından karşılanmıştır. Kiril Alfabetini bilmeyen ve okuyamayan insanlara Sosyalist Sovyet ideolojisini anlatmanın mümkün olmadığı anlaşılacak, eğitim bütün Kırgız topraklarında öncelikli konu olarak kabul edilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Politik eğitim, sosyalizm, Kırgız kültürü, Sovyet vatandaşı, propaganda.

* Geliş Tarihi: 29 Haziran 2020 – Kabul Tarihi: 26 Ekim 2020

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Gül, Yavuz Ercan. "Kırgızistan'da SSCB Sosyo-Politik Eğitim Sistemi ve Kahrolsun Cehalet Derneği'nin Faaliyetleri (1924-1927)." *bilig*, no. 99, 2021, ss. 115-135.

** Yrd. Doç. Dr., Kırgızistan Türkiye Manas Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü – Bişkek / Kırgızistan

ORCID: 0000-0002-8191-2647

yavuz.gul@manas.edu.kg

Giriş

Türkistan coğrafyası asırlar boyunca ortak bir kültür çerçevesinde yaşamış olan insanların aynı kültürel kodlara sahip; dil, din, ırk bakımından birbiriyle neredeyse aynı sayılabilecek özellikleri taşıyan halkların yayılım gösterdiği bir alan olmuştur. Bazı araştırmacılar (Bennigsen and Broxup, Khazanov) Türk halklarının bu iç içe geçmiş inşikâka sebebiyet vermeyen kültürel yapısını inanışlarına bağlamışlardır. Dinî öğelerin bu halkların birlikte yaşamalarında önemli bir etken olduğu görüşünü savunmuşlardır. Kültürel ve dinî özellikleri dikkate almayan işgal güçleri bu coğrafyada büyük tahribatlara neden olmuşlardır. İlk olarak Çarlık Rusya'nın Türkistan'ı işgali ve bu halkları birbirinden ayırmak, kendi kültürlerini empoze etmeye çalıştıkları insanlar haline getirmek için uyguladıkları siyaset ve daha sonrasında Sovyetler Birliği'nin etnik kültür ve değer tanımaz politikası ile Türkistan halklarının maruz kaldıkları kültürel sömürü bu coğrafyanın sosyo-kültürel olarak farklılaşmasına neden olmuştur. Hem Çarlık Rusya hem de Sovyetler Birliği döneminde anti-etnik faaliyetlerin çoğu eğitim alanında yoğunlaşmış, eğitim adeta ideolojik bir silah haline dönüşmüştür.

Sosyalist ve Leninist görüşe göre Sosyalist bir yapıdaki eğitim sistemi; kapitalist toprak sahipleri ve onların hizmetçilerine karşı savaşıma ve işçi, çiftçi, emekçi olan insanlar için Sosyalist eğitim yapısını geliştirmek olmak üzere iki temel göreve sahiptir (Kalaşnikov 373). İdeolojik eğitimle ortak bir Sovyet kültürü temelinde tüm Sovyet halklarının birleşmesi ve homojenliği amaçlanmıştır. Böylelikle tüm etnik-dinî unsurlardan kopmuş uluslar üstü *Sovyet halkı* ve *Sovyet Vatandaşı* kavramları ortaya çıkmaya başlamıştır (Wojnowski 3). Sovyet ideolojisinde eğitim ve politika iki ayrı şey olmayıp, ikisi birlikte kullanıldığında anlam taşıyan kavramlardır. Dolayısıyla eğitim faaliyetleri de Moskova'da bulunan Merkezî Politik Eğitim Komitesi tarafından yürütülmüştür. Sovyetler Birliği'nde politik eğitim, toplumsal yaşamın belirli bir politik felsefeye sahip totaliter bir hükümet tarafından kontrol edildiği ve hâkim olduğu bir sistemdir. Bu felsefe Marksist teori, geleneksel Rus pratiği ve Sovyet Devleti'nin bir karışımı olmuştur (Folsom 5).

Eğitim ve okur-yazarlık Sovyet yönetimi tarafından toplumsal algıyı yönetmenin en işlevsel aracı olduğu için Sovyet ideolojisini halka anlatmanın ve kabul ettirmenin yolu halkın okur-yazar olmasına bağlıdır. Bu durumun farkında olan Lenin, okuma-yazmanın bilinmediği ülkede Komünist toplumun

kurulamayacağını her fırsatta dile getirmiştir (Izmailov 51). Nitekim Lenin (*Polnoe Sobranie* 178), kurulan yeni sistemin işleyebilmesi için eğitimin ne kadar önemli olduğuna işaret ederek, farklı bilgi ve teknoloji alanlarındaki uzman eksikliği ile Sosyalizme geçişin imkânsız olduğunu belirtmiştir.

Pedagoji ilmi SSCB için; eski kimliğini geride bırakarak, Sosyalist bir çevrede yetişen kitlesel olarak yeniden doğan insan bilimidir (Zalkind 5). Eğitimin içeriği ise anti teolojik olarak yeniden yapılandırılmış; Marksist-ateist yeni insanı ortaya çıkaracak şekilde düzenlenmiştir (Yaşına 203). 1925-1926 tarihleri arasında okur-yazarlık ve eğitim denildiğinde iki şey öne çıkmaktadır. Bunlardan birisi; tüm Türkistan'da faaliyet gösteren Kahrolsun Cehalet Derneği (Obşestvo Doloy Negratnosti), ikincisi ise; bu derneğin kurucusu olarak kabul edilen Mihail İvanoviç Kalinin'dir. Kalinin cehaletle mücadelede önemli isimlerden birisi olmuştur. Kalinin önderliğinde oluşturulan Kahrolsun Cehalet Derneği bütün Sovyet coğrafyasında her bölge, ilçe ve mahallede örgütlenerek halkın kitlesel olarak okuma yazma öğrenmesini sağlamıştır.

Günümüzde Türkistan coğrafyasını anlayabilmek için bu dönemin iyi bilinmesi gerekmektedir. SSCB'nin ilk 10 yılı Sovyet ideolojisinin anlaşılmasında kilit bir öneme sahiptir. İdeologların en yoğun faaliyet gösterdikleri bu dönem, Türk halklarının nasıl bir değişim-dönüşüm baskısına maruz kaldıklarının önemli bir göstergesidir. Bu nedenle Sovyet döneminin ilk 10 yılının derinlemesine araştırılması gerekmektedir. Bu çalışmada 1924-1927 tarihleri arasında Sovyetler Birliği'nin politik eğitim faaliyetlerini ve Kahrolsun Cehalet Derneği'nin yürütmüş olduğu okur-yazarlık faaliyetlerini ortaya koymak amaçlanmıştır. Buna yönelik olarak, 1924-1927 yılları arasındaki eğitimle ilgili Kırgızistan Devlet Arşivi materyalleri incelenmiş, literatür temelinde değerlendirilmiştir. Bu bağlamda çalışmada aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

- Kırgızistan'da Sovyet eğitim sistemi nasıl yapılanmıştır?
- Kırgızistan'da okuma yazma faaliyetleri ve sosyalist propaganda nasıl gerçekleşmiştir?
- Kahrolsun Cehalet Derneği'nin Kırgızistan'daki faaliyetleri nelerdir?
- Kırgız kültürünün biçimlendirilmesinde Sosyalist Politik Eğitim nasıl bir rol oynamıştır?

Kırgızistan'da Sosyalist Eğitim Sisteminin Kurulması

Ekim Devrimi ile birlikte hızlı bir şekilde SSCB çatısı altında bulunan ülkelerin eski eğitim sistemleri yerini içerisinde teolojik unsurları barındırmayan ve sosyalist felsefeye göre düzenlenmiş Komünist eğitime bırakmaya başlamıştır. Devrim sonrası Rus Komünist Partisi'nin önde gelen isimleri; N. K. Krupskaya, A. V. Lunaçarskiy, M. N. Pakrovskiy Komünist ideoloji eğitiminin verileceği ilköğretim kurumları, işçi okulları, politeknik okullar konusunda reform çalışmaları için harekete geçmişlerdir (Sitarov 207). 1918 yılında Halk Eğitim Komitesi Ekim Devrimi'nin neden olduğu bazı olumsuz durumları ortadan kaldırmak ve köklü bir eğitim reformu yapmak için toplanarak, Birleşmiş İşçi Okulu Deklarasyonu'nu yayınlamışlardır (Dulatov 12). Bu deklarasyon ile en küçük bireylerden en büyüklere kadar topyekûn bir ideoloji eğitimi amaçlanmıştır. Çünkü Halk Eğitim Komitesi'nin düşüncesine göre; Ekim Devrimi'nin ve Komünist düşüncenin kaderi SSCB topraklarında yaşayan çocukların benimsemiş oldukları idealler ve değerlere bağlıdır. Lenin (*Novaya Ekonomikçeskaya* 174) bu durumun önemine işaret ederek, “Okuma-yazma bilmeyen insan siyasetin dışındadır, önce ona ABC öğretilmelidir. Bu olmadan politika olamaz, onsuz sadece dedikodular, masallar, önyargılar vardır, ama politika yoktur” demiştir. Bu nedenle ilk iş olarak öğretmen yetiştirme alanında çalışmalar hızla başlatılmıştır. Çünkü öğretmen yetiştirme Komünist ideolojinin halka benimsetilmesinde hayati bir önem taşımıştır. Halk Eğitim Komitesi'nin düşüncesinde; istenilen Komünist ve Hümanist insanı ancak Sosyalist ideolojiyi benimsemiş öğretmenler yetiştirebileceğine inanılmıştır (Şpakovskaya 41).

Bütün bu gelişmelerden Türkistan bölgesinde bulunan halklar da etkilenmiştir. Ekim Devrimi özellikle Kırgız halkının eğitim ve kültür hayatında köklü değişiklikler meydana getirmiştir. 30 Aralık 1922 tarihinde SSCB'nin (Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği) kurulmasıyla birlikte 1924 yılına kadar Kırgızistan'ın hemen hemen bütün toprakları Türkistan Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti (TOSSC) sınırları içerisinde yer almıştır. Bu zamana kadar Türkistan olarak isimlendirilen topraklarda Türk halkları bir arada yaşarlarken, Sovyet yönetimi bu birlikteliği önlemek ve birbirinden ayırmak için çeşitli planlar yapmıştır. Bu nedenle, 14 Ekim 1924 tarihinde Tüm Rusya Merkez İcra Komitesi'nin (VTSİK) almış olduğu bir kararla Türk halklarının yaşamış oldukları yerlerin ulus devletlere bölünmesi kararlaştırılmış-

tır. Bu karara göre Kırgız halkının yaşamış oldukları topraklar Kara-Kırgız Özerk Bölgesi şeklinde isimlendirilerek, Rusya Sovyet Federasyonu Sosyalist Cumhuriyeti'nin (RSFSR) bir parçası olarak kurulmuştur. Kırgızistan'ın yönetimi için Bölgesel Devrim Komitesi Başkanlığı oluşturulmuş ve diğer bütün yönetim organları bu komiteye devredilmiştir. Türkistan Merkez İcra Kurulu almış olduğu yeni bir kararla Türkistan şeklinde adlandırılan bütün bölgeyi Orta Asya olarak yeniden isimlendirmiştir (Şigabdinov 2938).

Kırgız Özerk Bölgesi'nde halk eğitim işlerinin organizasyon ve yönetimi için 1927 Mart'ında Devrim Komitesi (Revkom) Başkanlığı'nın 8 Aralık 1924 tarihindeki 10. toplantısında imzalanan protokole dayanılarak Halk Eğitim Bölgesel Yönetimi kurulmuştur.¹ Kırgız Özerk Bölgesi'nin oluşturulmasıyla birlikte Kırgızistan'da 15 Nisan 1927 yılındaki 12. Bütün Rusya Sovyetleri Toplantısı'nın kararı ile Kırgızistan Özerk Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti (ASSR) oluşturulmuş ve bu bölge bundan sonra Kırgız Özerk Sosyalist Sovyet Cumhuriyeti (KÖSSC)² olarak adlandırılmıştır. Rusya Sovyet Federasyonu Sosyalist Cumhuriyeti (RSFSR) Sovyet Halk Komiserliği ve Merkez İcra Komitesi'nin aldığı karar ile 1 Mart 1927'de Kırgız ÖSSC'sinin işlerinin yönetimi için komiserlik kurumları oluşturulmuştur.³ Bunlardan birisi olan Kırgız ÖSSC Halk Eğitim Komiserliği (HEK) Halk Eğitim Bölgesel yönetimi ile birlikte hareket etmiştir.

Kırgız ÖSSC'si Halk Eğitim Komiserliği, alınan kararlar ile birlikte Kırgız ÖSSC'si Merkez İcra Kurulu ve Sovyet Halk Komiserliği'ne bağlı eğitim işlerinden sorumlu yönetim kurumu haline gelmiştir.⁴ Halk Eğitim Komiserliği'nin sorumluluğunda; eğitim-öğretim, politik eğitim, eğitim ve sanat faaliyetleri gibi genel ve uzmanlık alanı olan bütün faaliyetler yer almıştır. Böylece Halk Eğitim Komiserliği Kırgız ÖSSC'sinde eğitimden sorumlu en üst düzey kurum haline gelmiştir. Bu kurumun üyeleri ise halk eğitim komiseri, yardımcıları ve üyeleri olmuştur. Halk Eğitim Komiserliği sorumluluk alanları bünyesinde; devlet alimler birliği, genel sosyal eğitim yönetimi, politeknik ve mesleki eğitim, genel eğitim, müze ve bilim-sanat kurumlarından en üst düzey sorumluluk, literatür ve kitap basımı konusunda en üst düzey söz sahipliği, ulusal eğitime göre Rusça dışında literatür sağlanması ve Kırgız ÖSSC'si devlet kitap basımı sorumluluğu gibi alanlar yer almıştır. Bu alanlar süreç içerisinde devamlı olarak değişiklikler göstermiştir (*Istoria kirgizii* 414).

Halk Eğitim Komiserliği her bir şehirde ayrı ayrı örgütlenmiştir. Bu yerel kurumlar Halk Eğitim Komiserliği'nin Sosyal Terbiye Bölümü'ne (SOT-SVOS) karşı sorumlu olmuşlardır. 1924 yılında Bölgesel Halk Eğitim Bölümü (Oblast. ONP) Taşkent'te bir toplantı düzenleyerek, Sosyal Terbiye kurumu içerisinde Materyal-Finans Bölümü oluşturmuştur. 1918 yılında A. V. Lunaçarskiy başkanlığında kurulan ve SSCB içerisinde eğitim alanında en üst düzey sorumlu olan Halk Eğitim Komiserliği'nin, bu dönemde ismi Kara-Kırgız olan bölgedeki eğitim faaliyetleri Bölgesel Halk Bölümü'ne bağlı Sosyal Terbiye Kurumu'na bırakılmıştır. Bu kurumun raporlarında Halk Eğitim Komiserliği'nden kalan Kara-Kırgız Bölgesi'nde 1924 yılındaki mülkler olarak; 1. Sınıf düzeyi 360 okul, iki tanesi 9 yıllık olan 2. Sınıf düzeyi 3 okul, 6 yatılı okul ve 1 tane Pedagoji kursu kaldığı yazılmıştır.⁵

Sovyetler Birliği'nin bu dönemde eğitim reformlarının bilimsel-teknolojik devrimin gereklerine uygun olarak yapmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Çünkü çok yönlü eğitimin verilmesinin hedeflendiği okulların politeknikleştirilme çabaları dikkat çekmektedir. Bu yol ile öğrenciler teori ve pratiği birleştirerek hem eğitimlerine devam etmişler hem de çalışarak üretime katkı sağlamışlar, böylece kafa ve beden arasında çalışmada bir uyum sağlanmıştır (Aytaç 26). Bu kurumlardaki öğretmenlerin temel görevleri ise; zamanın ihtiyaçlarına cevap vererek, cehaleti ortadan kaldırmak; uzmanları yetiştirme işini hızlandırarak, kalifiye işçileri hazırlamak, Sosyalizmin temel kaynakları olan fabrika ve kolhozların ihtiyaçlarına hizmet etmek olarak tanımlanmıştır (Asanov & Bekboev 15).

Bütün eğitim faaliyetleri hızlı ve etkili olarak başlatılmasına rağmen, Sovyet topraklarında eğitimde birliği sağlayacak ortak bir eğitim programının bulunmaması aksaklıklara neden olmuştur. Bu nedenle, Devlet Alimler Birliği (GUS) bütün SSCB topraklarında *Gus Programı* olarak adlandırılacak olan ilköğretim kurumlarındaki öğrencilerin ve öğretmenlerin yetiştirilmesi için içerisinde birçok dersin yer aldığı kompleks bir program hazırlamıştır. Bu program, Rus olmayan uluslara da uygulanmaya çalışılmıştır. Ancak yerel yönetimlerce bu programın daha hafifletilmesi gerektiği, aksi takdirde bu programın öğretmen yetiştirmeye hizmet etmeyeceği ifade edilmiştir. Bütün Rusya Halk Eğitim Bölümü Temsilcilerinin 5. toplantısında özerk bölgelerden sorumlu Halk Eğitim başkanı olan Şarin (97) GUS'un hazırlamış olduğu programı eleştirmiş ve valilikle yönetilen yerlerdeki halkın okuldan

okuma-yazma bilmeden mezun olduğunu söylemiştir. Şarin, örnek olarak Kırgız ve Tatarları vermiş, bu insanlar için bu programın çok ağır olduğu ve hafifletilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Kara-Kırgız Sosyalist Eğitim Kurumu'nun bir raporunda ise Gus programının daha önceleri Türk cumhuriyetleri olan Orta Asya topraklarındaki okullarda etkili olmadığı ve hiçbir sonuç alınmadığı belirtilmiştir.⁶ Kırgızistan'da Pişpek (Bişkek) dışında diğer şehirlerde ise özellikle köylerde program uygulanmadığı gibi; eğitim materyali ve bütçe eksikliği dolayısıyla okulların bazıları boş kalmıştır.⁷ Başkent Pişpek'te ise durum diğer şehirlerden farklı olmamıştır. Pişpek okullarının eğitim kadrosu hem alan bilgisi hem de öğretim teknikleri bakımından oldukça geri kalmıştır. Eğitimciler ile öğrencileri arasındaki fark, bilimden daha çok yaş olarak ortaya çıkmıştır. Pişpek'teki Sosyal Terbiye yöneticileri Moskova'ya yazdıkları raporda durumun ciddiyetini ifade etmek için, eğitim konusunda yerel halk içerisindeki eğitimcilerden bir şey beklememek gerektiğini belirtmişlerdir.⁸ 1924 yılına kadar Kırgız eğitimcileri için 6 aylık öğretmen yetiştirme kursları uygulanmıştır. Bu kurslarda 1920-1924 yılları arasında 94 Kırgız öğretmen yetiştirilmiştir (Tabişaliev 6). Bu sayı ise bütün Kara-Kırgız topraklarındaki insanları Sosyalist ideolojiye göre yetiştirebilmek için oldukça yetersiz kalmıştır.

Türkistan Bölgesi'ndeki halkların Sovyet ideolojisine uygun olarak değiştirilmesi ve dönüştürülmesi konusunda yaşanan başarısızlıklar, Sovyet yönetimini farklı kararlar almaya zorlamıştır. İlk olarak Türkistan Merkez İcra Komitesi hızlı bir şekilde 1924 yılında II. Toplantısında (Plenium) Kara-Kırgızlar ve Tacikler için pedagoji enstitüsünün açılmasına karar vermiştir. Bu karar sonrası 25 Ekim 1925'te Pişpek Şehri'nde yeni tipteki eğitim kurumu olarak kabul edilen Halk Eğitim Enstitüsü açılmıştır (Izmailov 157). Bu dönemde adı Kırgız Eğitim Enstitüsü olan, günümüzdeki ismiyle Yusuf Balasagun Kırgızistan Milli Üniversitesi yerli halktan öğretmen adaylarının 4 yıllık bir eğitim-öğretimle yetiştirildiği kurum olmuştur. 1925 yılı verilerine göre Kırgız Eğitim Enstitüsü'nde 12 erkek ve 1 kadın olmak üzere toplamda 13 eğitimci çalışmıştır. Eğitim dili Kırgızca ve Rusça olan bu kurumdaki eğitimcilerin maaşları devlet bütçesinden karşılanmıştır. Devlet Arşivi verilerine göre enstitüye 1925 yılı güz döneminde 52 erkek öğrenci ve 8 kız öğrenci olmak üzere toplamda 60 öğrenci yeni kayıt yaptırmıştır.⁹

Tablo 1

1925 Yılında Kırgız Eğitim Enstitüsü'nün Öğrenci Sayıları

	Toplam		Hazırlık		1.Sınıf		2.Sınıf		3.Sınıf		4.Sınıf		5.Sınıf	
Yerli Halk	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız	Erkek	Kız
	132	8	30	6	36	2	39	-	27	-	-	-	-	-

27.02.1926 tarihinde Kırgız Eğitim Müdürlüğü'ne yazılmış bir raporda, daha sonraları adı 1928 yılında Pedagoji Teknikum'u olarak değiştirilecek olan Kırgız Eğitim Enstitüsü'ndeki öğrencilerin milliyetleri ve sayıları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 2

26 numaralı Kırgız Eğitim Enstitüsü Öğrenci Sayıları¹⁰

Milliyet ve Cinsiyete Göre Öğrenci Sayıları				
Rus	Yerli	Azınlık	Erkek	Kız
-	130	10	132	8

1 Mart 1926 Kırgız Eğitim Enstitüsü raporunda¹¹ enstitüde eğitim görenlerin tamamının yerel halktan oluşan 140 öğrenci olduğu, bu öğrencilerin tamamının üniversite yurdunda veya daire şeklinde kiralanmış yurtlarda kaldıkları yazılmıştır. Bu enstitüde eğitim görenlerin eyalet, sosyal statü, milliyet, aile durumu, yaş ve sınıfa göre dağılımları ise şu şekildedir:

Tablo 3

Öğrencilerin Özelliklerine Göre Dağılımları

Okrug(Eyalet)a göre	Sosyal Statüye Göre	Milliyete Göre
Pişpek	64 Çiftçi	100 Kırgız
Karakol-Narın	55 Irgat	34 Tatar
Oş	11 İşçi	3 Kazak
Calal Abad	10 Memur	3 Özbek
	140	140 Dungan
		Sart-Kalmık
		1
		140

Yaşa göre		Sınıfa göre		Aile Durumuna Göre	
12-13	4	Başlangıç Hazırlık	35	Tam yetim	51
14-16	39	Orta hazırlık	38	Yarı yetim	36
17-18	57	Üst hazırlık	40	Aileye sahip	39
19-20	31	1. Temel sınıf	27	Evli erkek	11
20+	9			Evli kadın	3

Bu kurum, Sovyet yönetiminin Türkistan'daki öğretmen yetiştiren kurumları arasında kalite bakımından ilk sıralarda yer almıştır. Kırgızistan için ise ilk öğretmen yetiştiren kurum olarak tarihe geçmiştir. Daha sonraları Kırgızistan'ın entelektüel ve kültürel değişiminde önemli rol oynayan Abdılmal Maldıbayev, Coomart Bökönbayev, Kasımalı Cantöşöv, Gapar Aйтиev gibi önemli isimler bu enstitüde yetişmişlerdir.

Kırgızistan'da Okuma-Yazma Öğretimi

1920'li yılların başlamasıyla birlikte tüm Sovyet topraklarında ve özellikle Türkistan'da geleneksel okullar üzerindeki baskı artarak devam etmiştir. 11-12 Mart 1923 tarihindeki Türkistan Komünist Partisi'nin 7. Kongresinde alınan *Türkistan Şartlarında Anti teolojik Propaganda* isimli karar ile özellikle dinî eğitim veren geleneksel okullar yetkisiz ve kanun dışı şeklinde kabul edilmiştir. Geleneksel eğitim veren tüm kurum ve kişiler *gerici* adlandırılmış ve Sovyet eğitim terminolojisi içerisinde bu kurum ve insanlar *cehalet merkezi* ve *cahil* olarak yer almıştır (Şıgabdinov 2937). Bundan böyle eski tarz okulları bitirenler, Arap Alfabesinde okuyup yazarlar cahil olarak kabul edilmiştir. Alınan bu kararlar ve yapılan değişiklikler sonucunda bütün Türkistan halklarının okuma-yazma bilmedikleri farz edilerek, en baştan başlamak yoluyla topyekûn bir eğitim süreci başlatılmıştır.

Kırgızistan'da eğitimden sorumlu en üst düzey kurum olan Kırgızistan Halk Eğitim Komiserliği tarafından 1926 yılında SSCB yönetimine yazılan bir mektupta Kırgız Özerk Bölgesi'nin Çarlık Rusya döneminde Türkistan Kolonisinin bir parçası olduğu ve eğitimine hiçbir önem verilmediği, dolayısıyla Kırgız halkının neredeyse tamamının okuma-yazma bilmediği açıklanmıştır. Sovyet yönetiminin ise özellikle bu coğrafyada kültürel anlamda bir kalkınmayı hedeflediğinden dolayı bu konunun dikkate alınması gerektiği yazılmıştır. Bu durumun Viladimir İliç Lenin'in kutlu hedeflerine de yakış-

madığı, yakında kutlanacak olan Ekim Devrimi'nin 10. yılına da uymadığı anlatılmış ve hızlı bir şekilde bu toplumun yüksek kültür hedefine ulaştırılması gerektiği söylenmiştir. Kırgız Özerk Bölgesi'nde yaşayan halkın etnik kimliğe göre okuma-yazma durumlarını ve ihtiyaç olan kitap sayılarını içeren tablo da yine aynı mektup içerisinde konulmuştur.¹²

Kırgızistan Devlet Arşivi verilerine göre¹³ bu dönemde Kırgızistan topraklarında faaliyet gösteren ilkokul derecesindeki kurumlarda okuma-yazma öğretimi için kullanılan yöntemler kısaca şunlardan oluşmaktadır:

- Sesli Yöntem
- Tam İfade Yöntemi veya Analitik-Sentetik Yöntem
- Psiko-Fiziksel Okuma Eylemi Yasası
- Okuma Eyleminin Fiziksel Analizi:
- Okuma Eyleminin Psikolojik Analizi
- Amerikan Okullarındaki Tam İfade Yöntemi
- Rus Okullarındaki Yetişkinler İçin Tam İfade Yöntemi

Kahrolsun Cehalet Derneği'nin (KCD) Kırgızistan'daki Faaliyetleri

Sovyetler Birliği yönetimi eğitim ve öğretim işlerini yalnızca cehaletin ortadan kaldırılması olarak değil, aynı zamanda yeni bir kitle kültürünün de oluşturulması olarak görmüşlerdir. Bu kültürel ve pedagojik deneyin sonuçlarının neler olacağı hesaplanamamıştır. Sovyet yönetimi ilk başlarda bu yeni eğitim durumunu bir dizi acil durum önlemiyle gerçekleştirilen tek seferlik bir kitlesel eylem olarak görmüşse de daha sonraları *eğitimin* Sovyetler Birliği'nin en önemli işi olduğunu anlamışlardır (Pavlova 471). Bu nedenle tüm Sovyet topraklarında eğitim ve okur-yazarlığın artırılması bir devlet politikası haline getirilerek, eğitim tüm kamu kurumları ile bütün Sovyet vatandaşlarının bir görevi olarak benimsenmiştir. Sovyet ideologları rejime bağlı Sosyalist yeni insanın yetiştirilmesini hedef olarak belirlemişlerdir. Okur-yazarlık öğretimi özellikle M. İ. Kalinin'in başkanlığını yaptığı *Kahrolsun Cehalet Derneği*nin 1923 yılında kurulmasıyla birlikte yeni bir boyut kazanmıştır. Bu andan itibaren okur-yazarlığın artırılması süreci gerçekten kitlesel bir karakter kazanmıştır (Danilova 74).

KCD tüm Sovyet topraklarında olduğu gibi Türkistan'da da Sosyalist ideolojiyi benimsetmek için her yaştan insanın okuma-yazma öğrenebileceği okulların sayısını hızla artırmıştır. KCD bu dönemde; Pişpek civarında 47 Kırgız, 2 Özbek, 1 Alman ve 1 Dungan olmak üzere toplamda 51 okul; Karakol-Narın civarında 23 Kırgız, 8 Rus, 6 Kalmık, 1 Uygur ve 1 Özbek okulu olmak üzere toplamda 39 okul; Celal Abad civarında 35 Kırgız, 15 Özbek, 2 Rus olmak üzere toplamda 52 okul; Oş civarında ise 30 Kırgız, 20 Özbek ve 2 Rus olmak üzere toplamda 52 okul açmıştır.¹⁴ Bu eğitim kurumlarında L. Frid, A. Terentyeva ve N. Troitskaya (1926) tarafından KCD bünyesinde hazırlanmış olan *Bizim Gücümüz, Bizim Tarlamız*¹⁵ isimli alfabe kitabı okutulmuştur. Okur-yazarlık Acil Durum Komisyonu tarafından eğitim kurumlarına gönderilen bir yazıda onlara *Bizim Gücümüz, Bizim Tarlamız* isimli bir alfabe kitabı gönderildiği, bu kitabın içerisindeki alfabe tablosunun duvara asılması ve bir eğitim materyali olarak kullanılması gerektiği anlatılmıştır.¹⁶ Bu kitabın giriş sayfasının en üstünde ise Lenin'e ait olan çiftçi halkın eski tarz hayatlarının mümkün olmadığını anlamları için cümlesi yer almıştır.

KCD'nin halka okuma yazma öğretmekteki asıl amacı hem siyasi ideolojiyi halklara benimsetmek hem de Sovyet yönetiminin ihtiyacı olan kalifiye elemanı yetiştirmek olmuştur. KCD Kırgızistan'da okur-yazarlığı artırmak için bazı yöntemlere başvurmuştur. İlk olarak tüm fabrika, kolhoz gibi işyerlerine yalnızca okur-yazar olanların alınmasını sağlamakla işe başlamıştır. Böylelikle okur-yazar olmayanlar iş bulamaz olmuşlardır. KCD bu durumu 19 Aralık 1925 tarihinde Kırgızistan'daki bütün şubelerine göndermiş olduğu 1792 numaralı resmî yazısında¹⁷ anlatarak, işçilerin seçilmesi esnasında okuma-yazma bilenlerin tercih edilmesi gerektiğini, makina işçileri arasında okur-yazar olmayanların bulunduğunu belirtmiştir. Bu durumun bir devamı olarak okur-yazarlık Acil Durum Komisyonu ve KCD çalışanları arasından seçilecek kişilerden oluşan bir komisyon kurulacağı, bu komisyonun işçi alımını yapacağı anlatılmıştır.

Kırgız Otonom Bölgesi Acil Durum Okur-Yazar Komisyonu'nun Rusya Federasyonu Sovyet Cumhuriyeti Politik Eğitim Merkezi Yönetimi'ne (Glavpolitprosvet RSFSR) gönderdiği 55 numaralı 1926 tarihli yazısında 1926-27 eğitim öğretim yılında bölge genelinde 300 KCD merkezi açılacağı anlatılarak, bu merkezlerin ve öğrencilerin sayıları açıklanmıştır.¹⁸

Tablo 4

1926-27 Eğitim Öğretim Yılında Kırgızistan Genelinde Açılan KCD Merkezleri ve Öğrenci Sayısı

Okruğ	Okul sayısı	Milliyete Göre Okul Sayıları							Gerekli Alfabe Kitabı Sayısı ve Aynı Zamanda Öğrenci Sayısı						
		Kırgız	Rus	Özbek	Kazak	Uygur	Dungan	Tatar	Kırgız	Rus	Özbek	Kazak	Uygur	Dungan	Tatar
Pişpek	73	34	30	4		2	2	1	1190	1050	140		70	70	35
Karakol-Narın	69	40	24	1	1	1	1	1	1400	840	35	35	35	35	35
Calal Abad	78	38	19	20		1			1330	665	700		35		
Oş	80	36	18	20		5		1	1260	630	700		175		35
Toplam	300	148	91	45	1	9	3	3	5180	3185	1575	35	315	105	105

Yazının devamında ise, Kırgızca Alfabe kitaplarının yeterli sayıda olduğu, yalnızca diğer etnik grupların dillerinde alfabe kitabına ihtiyaç duyulduğu yazılmıştır. Bu dönemde KCD'nin bütün eğitim masrafları Merkezî Politik Eğitim Komitesi tarafından karşılanmıştır.¹⁹

Kırgız Kültürünün Biçimlendirilmesinde Sosyalist Politik Eğitimin Rolü

KCD halk arasında eğitim alanında kontrolü sağlamak ve halkı merkezlerine çekebilmek adına gazetelerde ajitasyon ve propaganda yapmıştır. KCD'nin en etkili propaganda aracı ise Üçüncü Cephe gazetesi olmuştur. II. Dünya Savaşı döneminde de propaganda konusunda büyük görevleri üstlenecek olan bu gazete bu dönemde KCD'nin halk ile arasında bir köprü olmuştur. KCD'nin T. Epşteyn riyasetinde gerçekleştirdiği 10 Mart 1926 tarihli toplantısında Türkistan'da Üçüncü Cephe Gazetesi'nin aktif olarak Propaganda ve ajitasyon için kullanılması kararlaştırılmıştır. Gazetede halkı okur-yazarlığa teşvik etmek amacıyla *Cehalet Savaşçısı* ve *Cehalet için Savaş* gibi sloganik ifadelerin kullanılması talimatı verilmiştir. Bu sloganik ifadeler aynı zamanda KCD'nin belirlemiş olduğu 2 yıllık öğretim planının da ismi olmuştur.²⁰

RSFSR Merkezî Politik Eğitim Komitesi Kırgızistan ile özel olarak ilgilenmiştir. Kırgızistan'daki ideolojik ve kalkınmaya dönük faaliyetleri yerel halk

ile yapmayı planlamışlardır. Yetiştirmiş oldukları kalifiye işçiler ile kendi emir ve görüşleri doğrultusunda faaliyet yürütmeye çalışmışlardır. Halk arasında Kiril Alfabeti ve Rusça öğrenimini cazip hale getirmeye çalışmışlarsa da ilk etapta en önemli gördükleri faktör ideoloji eğitimi olmuştur. Bu nedenle Kırgız halkının kendi dilinde öğrenim görmesine izin verilmemiştir. Sovyet ideologlarının Kırgız Türkçesi'ne çevrilmiş olan ideoloji ağırlıklı kitapları okullarda okutulmuştur. İdeolojinin halk arasındaki meşruiyetinin ve kabulünün sağlanmasında eğitimin etkisinin bu derece önemli olması, Sovyet yönetiminin bu dönemde en fazla önem verdiği mesleğin öğretmenlik mesleği olmasını beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede 03-17 Haziran 1926 tarihleri arasında RSFSR Politik Eğitim Komitesi tarafından Kırgız okullarında görev yapan Rusça bilmeyen öğretmenler için 50 kişilik konferans ve gezi düzenlenmiştir. Bu konferansın amaçları resmi olarak şu şekilde sıralanmıştır:²¹

- Bu emekçilerin mesleki yetiştikliklerini artırmak ve onlardan görev yaptıkları yerler için eğitim kurumlarına yöneticiler hazırlamak,
- Kendi bölgelerindeki eğitim-öğretim faaliyetlerini ve uygulamaları dinleyerek tecrübe paylaşımında bulunmak.

Bu gezinin amacının Kırgız halkı içerisinde Sovyet ideolojisini en iyi benimsemiş kişileri Moskova'ya götürerek, özel bir eğitim sonrasında kendi ülkelerinde Sovyet ideolojisini yaymaya hizmet edecek yöneticileri yetiştirmek olduğu anlaşılmaktadır. Diğer bir deyişle dinî ve kültürel özelliklerden tamamen kopmuş, Marksist-Ateist düşüncede olan ve Sovyet kültürünü kendi kültürü olarak kabul eden yerli öğretmenlere ihtiyaç duyulmuştur.

Sovyet öğretmenlerini yetiştirmenin yanında ayrıca Sovyet ideolojisini öğrencilere aktaracak eğitim materyalleri ihtiyacı da ortaya çıkmıştır. Bu nedenle tüm Sovyet topraklarında eğitimde birliği sağlamak adına Moskova'da Merkezî Politik Eğitim Komisyonu tarafından Sovyet ideologları riyasetinde ders kitapları hazırlanmıştır. Bütün ülkelere bu kitaplar gönderilerek okutulması istenmiştir. Kırgızistan'daki KCD ve Kırgızistan Halk Eğitim yönetimine gönderilmiş ve mutlaka bu kitapların okutulması gerektiği anlatılmıştır.

Tablo 5

Merkezi Politik Eğitim Komisyonu Tarafından Hazırlanan Ders Kitabı Listesi²²

No	Kitap Adı	Yazarı	No	Kitap Adı	Yazarı
1	Arazi Yönetiminin ABC'si	Rudin	13	Koyun Yetiştiriciliği	Svireno
2	Çiftçilikte Suyun Temini	Skoryakov	14	Tavuk Üretim Kuralları	Ferdinandov
3	Orman ve Çiftçilik	Zdorik	15	Hayvan Tedavi Yöntemleri	Orlov
4	Elektrik ve Traktör	Yesin	16	Köy Bahçesi	Lvov
5	Hasat Nasıl Alınır?	Danilov	17	İş Araçları	Sokolov
6	Luga ve Kullanımı	Dmitriyev	18	Verimli Arıcılık	Titov
7	Yabani Otların Yok Edilmesi	Popov	19	Çiftçi Elindeki Hayvanın Sağlığı	Orlov
8	Tarla Zararlıları	Pakrovskiy	20	Çiftçi Kredisi	Peffer
9	Bahçe Zararlıları	Korolkov	21	Makine Ürünleri	Baliyev
10	Süt Sığırları Nasıl Beslenir?	Yurmoliat	22	Kuraklık ile Nasıl Başa Çıkılır?	Titerman
11	Çiftçilikte Süt İşleme	Lomnin	23	Domuz Yetiştiriciliği	Bondarenko
12	Çiftçi Atı	Boçarov			

Yukarıdaki kitaplar incelendiğinde Sovyet yönetiminin topyekûn bir çiftçi kalkınması başlattığı aşikârdır. Ancak Kırgızistan'daki halkın eğitimi için gönderilen bu kitap listesinde *Domuz Yetiştiriciliği* kitabının bulunduğu görülmektedir. Bu kitabın yalnızca azınlıkta olan Rus milliyetine mensup insanlar için mi yoksa, halkın dinî farklılıkları gözetilmeyerek bütün halklara mı okutulduğu ise belirsizdir.

Halk Eğitim Komiserliği'ne bağlı Pişpek Şehri'nde bulunan sorumlu kurum 1-28 Ocak 1925 tarihinde Pişpek'te yapmış oldukları faaliyetleri Sosyal Terbiye Bölümü'ne yazmış oldukları bir raporda anlatmıştır. Bu faaliyetler arasında; okulların finansal durumları, sağlık sistemi, personel temini, öğretim materyalleri gibi konular yer almıştır. Yapmış oldukları propagandalardan da bahsederek; öğrencilerin Komünizm ideolojisini daha çok benimsemeleri için Komsomol ve Pioner organizasyonlarının düzenlendiği ayrıca bu zamana kadar 6 numaralı Özbek okulu dışında hiçbir Kırgız okulunda bulunmayan Lenin köşesinin oluşturulduğu anlatılmıştır. Lenin'in ölüm günlerinde yas tutularak; şehir ve köy okullarında yas geceleri düzenlendiği, bu

programın yerli halkın bulunduğu her yerde yapıldığı belirtilmiştir.²³ Bu raporun öğretmenlerle ilgili bölümünde, öğretmenler için her hafta belirli günlerde oturum düzenledikleri, her bir öğretmenin bu oturuma katıldığını ve onlara okul, öğretmenlik konulu dersler yapıldığı anlatılmıştır. Bunun yanında öğretmenler için *Lenin Kompleksi* isimli bir ders programı hazırlandığı bu programın Lenin'i tanıtmak için öğretmenlere her hafta yapıldığı ve öğrencilere Lenin'in nasıl kabul ettirilmesi gerektiği yazılmıştır.²⁴

Sonuç

17 Özerk Sovyet Sosyalist Cumhuriyet, 9 Özerk Bölge ve 10 ulusal ilçe olarak yapılanmış olan Sovyetler Birliği, her bir siyasî yapı içerisinde o yerdeki eğitim faaliyetlerini organize edecek ve merkezden gelen emirleri uygulayacak birer kurum oluşturmuştur. Kırgızistan'da, Moskova'da bulunan Merkezî Politik Eğitim Komitesi'ne bağlı Halk Eğitim Komiserliği kurulmuş ve bütün eğitim-öğretim faaliyetleri bu kuruma devredilmiştir. Bu komiserliğe bağlı okullarda ise eğitimde birliği sağlamak adına Sovyetler Birliği Alimler Kurulu tarafından hazırlanan GUS Eğitim Programı uygulanmıştır. Bu program bilimsel bir kalkınmadan daha çok ideolojik bir eğitimi benimsemiş, Türk halklarını Sovyet halkları haline dönüştürmeyi amaçlamıştır. Eğitimi kendi amacı dışında ideolojik bir aygıt haline getiren Sovyet ideologları ve Sovyet yönetimi bu programı Kırgız topraklarında yer alan her bir okulda, şehir ve köy ayırmaksızın okutmaya çalışmışlarsa da programın herhangi bir bireysel ve kitlesel farklılık gözetmemesinden dolayı ilk başlarda başarı sağlayamamışlardır. Çünkü bu program köy-şehir, milliyet, inanç ve bireysel farklılık gibi hiçbir ayırım gözetmeyip, yalnızca Marksist-Ateist Sovyet ideolojisini içselleştirmiş; aynı düşünen, aynı konuşan ve aynı şeye inanan insanları ortaya çıkarmayı hedeflemiştir. Bu nedenle Sovyet eğitimcileri arasında da eleştirilere ve tartışmalara neden olmuştur.

Sovyetler Birliği Rusya'dan getirmiş olduğu eğitimciler ile Kırgız halkını Sovyet değerleri temelinde değiştirmeye ve dönüştürmeye çalışmıştır. Ancak Rusya'dan gelen eğitimcilerin başarısızlığı sonucunda Sovyet yönetimi, yerli halkın içerisinden yetişmiş ve Sovyet değerlerini benimsemiş eğitimciler olmaksızın halkı kendi istekleri doğrultusunda değiştiremeyeceklerini anlamıştır. Bu nedenle yerli halka ideolojiyi benimsetmek için halkın içerisinden çıkan eğitimcileri yetiştirmeyi hedeflemiştir. İlk iş olarak, Kırgızistan'da Sovyet eğitim programını uygulayabilecek pedagoğların yetişeceği bir ku-

rum olan Kırgız Eğitim Enstitüsü açılmıştır. Bu kurumun kurulmasındaki asıl amaç yalnızca Kırgızistan topraklarındaki insanları eğitmek değil, aynı zamanda sair Türk halklarını da eğitecek Sovyet inancını benimsemiş pedagogların yetişmesi olmuştur. Böylece aynı millî değerlere sahip olan Türk halkları itibarı sınırlar ile birbirlerinden koparılmışsa da Sovyet ideolojisini benimsetmede herhangi bir sınır tanınmamıştır.

Asırlardan beri gelen Türk halklarının kendi eğitim gelenekleri yok sayılarak, Sovyet ideolojisi ve eğitiminden geçmemiş her bir birey cahil olarak kabul edilmiştir. Yerli halk kendi kültürlerine uymayan bu yeni sisteme direnmişlerse de Sovyet yönetiminin emriyle Kahrolsun Cehalet Derneği'nin içtimaî hayata müdahalesi ve fabrika ile kolhozlara işçi alımında Sovyet eğitiminden geçmemiş kimselere yer vermemesi sonucunda yerli halk bu okullara gitmek zorunda kalmışlardır. Kahrolsun Cehalet Derneği, sloganik ismi ile her yerde özellikle yerli halka dağıtılan gazete ve mecmualarda sürekli övülmüş ve çağdaşlaşmanın yegâne ölçüsü olarak gösterilmiştir. Bu derneğin isminde bulunan *cehalet* kelimesinin hedefinde, yerli halkın kendi kültürel değerleri temelinde, hayat tecrübelerine dayalı çocuk yetiştirme gelenekleri olduğunu anlamak zor değildir. Çünkü etnik ve dinî unsurlar taşıyan bu eğitim geleneği Sovyet ideolojisinin hedef olarak gördüğü düşmanlar içerisinde ilk sırada yer almıştır. Sovyet ideolojisi, etnik ve dinî hiçbir unsura yer vermeyerek, halkların kardeşliği adı altında millî kimlikleri yok etmeyi ve tek bir Sovyet çatısı altında, aynı değerler temelinde bütün halkları birleştirmeyi hedeflemiştir.

Sovyetler Birliği'nin kuruluşundan itibaren geçen ilk on yıl, Sovyet ideologlarının adeta kendilerini Sosyalizmin zihinlerde yerleştirilmesine adadıkları bir dönem olmuştur. Çalışma içerisindeki Sovyet yönetiminin faaliyetlerinden de anlaşılacağı üzere bu dönemde yalnızca halkların kendi millî kültürlerine müdahale ile kalınmamış, aynı zamanda insanların düşüncelerine ve fikirlerine de müdahale edilmiştir. Sosyalizm, Sovyet yönetimi için adeta bir din ve Lenin'de bu dinin peygamberi olmuştur. Lenin'in düşünceleri ve görüşleri tartışılmaz ve sorgulanamaz olarak görülürken, okullarda oluşturulan Lenin köşeleri ve Lenin'i tanımak/tanıtmak için hazırlanan eğitim programları da kutsal bir görev olarak uygulanmıştır. Bu kadar katı ve yoğun bir şekilde kendisine uygulama alanı bulan Sosyalizm; eğitim kurumlarını, eğitim programlarını, eğitimcileri araç olarak kullanmıştır. Günümüzdeki

Post-Sovyet coğrafyasını ve halklarını anlamak ve tanımak bu dönemin iyi bilinmesiyle mümkündür. Bu çalışmanın Post-Sovyet halklarının ve özellikle Türk halklarının daha iyi anlaşılabilmesi ve tanınabilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Bu bağlamda yapılacak sosyo-kültürel çalışmaların önünü açması ve araştırmacılara farklı bir bakış açısı kazandırması beklenmektedir.

Açıklamalar

- 1 TSGA Kirg. SSR, fond 20, opis I, ed. 3, l. 22.
- 2 Kirgizskaya Avtonomicheskaya Sovetskaya Sotsialisticheskaya Respublika, KİR. ASSR.
- 3 Sistematicheskoe sobranie zakonov RSFSR, yuridicheskoe izdatelstvo NKYU, T. I, ed. 94, l. 3-7.
- 4 TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis I, ed. 94, l. 3-7.
- 5 TSGA Kirg. SSR, fond 688, opis. 1, ed. 96, l. 6.
- 6 TSGA Kirg. SSR, fond 688, opis. 1, ed. 96, l. 7.
- 7 TSGA Kirg. SSR, fond 688, opis. 1, ed. 96, l. 4.
- 8 TSGA Kirg. SSR, fond 688, opis. 1, ed. 96, l. 5.
- 9 TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 96, 1925, l. 9.
- 10 TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 96, 1926, l. 2.
- 11 TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 96, l. 23.
- 12 TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 5.
- 13 TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 3.
- 14 TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 12.
- 15 Nasha sila – nasha niva.
- 16 TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 13.
- 17 TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 17.
- 18 TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 45.
- 19 TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 25.
- 20 TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 27-28-29.
- 21 TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 43.
- 22 TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 44.
- 23 TSGA Kirg. SSR, fond 688, opis. 1, ed. 96, l. 2.
- 24 TSGA Kirg. SSR, fond 688, opis. 1, ed. 96, l. 3.

Kaynaklar

Kırgızistan Devlet Arşivi (TSGA)

- TSGA Kirg. SSR, fond 20, opis I, ed. 3, l. 22.
TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. I, Sistematiçesкое sobranie zakonov RSFSR.
TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. I, ed. 94, l. 3-7.
TSGA Kirg. SSR, fond 688, opis. 1, ed. 96, l. 2.
TSGA Kirg. SSR, fond 688, opis. 1, ed. 96, l. 3, Tezisi k dokladu tov. Romonad.
TSGA Kirg. SSR, fond 688, opis. 1, ed. 96, l. 6, v glavnyy politiko-prosvetitelnyy komitet.
TSGA Kirg. SSR, fond 688, opis. 1, ed. 96, l. 7, Likvidatsia negramotnosti.
TSGA Kirg. SSR, fond 688, opis. 1, ed. 96, l. 4, Likvidatsia negramotnosti.
TSGA Kirg. SSR, fond 688, opis. 1, ed. 96, l. 5, Likvidatsia negramotnosti.
TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 96, l. 9, Likvidatsia negramotnosti.
TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 96, l. 2, Likvidatsia negramotnosti.
TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 3, Tezisi k dokladu tov. Romonad.
TSGA Kirg. SSR, fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 5, Likvidatsia negramotnosti.
TSGA Kirg. SSR fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 12, koliçestvo škol v Kirgizii.
TSGR Kirg. SSR fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 13, upoltprosvet dlya ugramçeka.
TSGR Kirg. SSR fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 17, obşqestvo doloy negramotnost.
TSGR Kirg. SSR fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 45, V Glavpolitprosvet RSFSR dlya VÇKLB.
TSGR Kirg. SSR fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 25, Nomer: 630, Tsirkulyar.
TSGR Kirg. SSR fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 27-28-29, 10 Mart 1926, Zasedaniya Prezidiuma.
TSGR Kirg. SSR fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 43 Glavpolitprosvet VÇK, Tsirkulyar.
TSGR Kirg. SSR fond 647, opis. 1, ed. 110, l. 44 VÇK, TSirkulyar 43.

Kitap ve Makaleler

- Asanov, Uson, ve Isak Bekboev. *Kırgız Pedagogikası*. Mamlekettik Til jana Entsiklopediya Borboru, 2004.
Aytaç, Kemal. *Politeknik Eğitim Reformları*. Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih- Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1971.
Bennigsen, Alexandre, and Marie Broxup. *The Islamic Threat to the Soviet Union*. Croom Helm, 1983.
Danilova, Olga Gennadevna. "Deyatelnost Obşestva Doloji Negramotnost v Pskovskoi Gubernii 1920-h gg." *Gramota*, vol. 8, no.14, 2011, pp. 74-77.
Dulatov, Berik. "Razvitiye Sistemi Obrazovaniya v Kazakstane v 1913-2013 gg." 2013, <http://src-h.slav.hokudai.ac.jp/jcrees/2013Osaka/23DulatovBerwick.pdf>.

- Folsom, Marlon. *Education in the USSR*. U. S. Department of Health, Education and Welfare, 1957.
- Frid, Terenteva, and Natalya Troitskaya. *Naşa Sila-naşa Niva*. İzdatelstva “Doloy Negramotnosti”, 1926.
- Istoria Kirgizii. *Istoria Kirgizii (Tom II)*. Kirgozisdad, 1963.
- Izmailov, Aziz Eminoviç. *Kırgızstandağı Sovyettik Mektepterdin Tarihi (1917-1957-жылдар)*. Frunze: Kırgız mamlekettik okuu-pedagogika basması, 1961.
- Kalaşnikov, Aleksiey Georgieviç. *Oçerki Marksitskoi Pedagogiki, Sotsialnaya Vospitaniya (Tom II)*. Rabotnik Prosveşenia, 1929.
- Khazanov, Anatoly. *The National Council For Soviet And East European Researç*. The University of Wisconsin – Madison, 1993.
- Lenin, Viladimir İliç. *Novaya Ekonomičeskaya Poolitika i Zadaçi Politprosvetov*. Doklad na II Vserossiyskoi Syezde politprosvetov (Tom 44), Politizdat, 1970.
- Lenin, Viladimir İliç. *Polnoe Sobranie Soçineniy (5-izdanie)*. İzdatelstvo Političeskoj Literaturı, 1974.
- Pavlova, Larisa Vladimirovna. “Obşestvo «Doloy Negramotnosti» i Ego Rol v Likvidatsii Negramotnosti v Orenburge v 20-30-e gg. XX v.” *Jurnal Obşestvo: Filosofiya, İstoriya, Kultura*, vol. 1, 2014, pp. 470-476.
- Sitarov, Vyaçeslav Alekseeviç. “İstoriya Obrazovaniya v Rossii: Dosovetskiy i Sovetskiy Periodi”. *Jurnal Znanie Ponimanie Umenie*, vol. 1, no. 1, 2019, pp. 201-211.
- Şarin, Mihail Feodoroviç. *Trudi Pyatogo Vserossiyskogo S'ezda Zaveduyuşih Otdelami Narodnogo Obrazovaniya*. Ministrativno-Organizatsionnoe Upravlenie N.K.P, 1926.
- Şigabdinov, Rinat Naçmetdinoviç. “Konfessionalnaya (İslamskaya) Şkola v Uzbekistane (1917-1929).” 16 Nisan 2015, <https://www.ayk.gov.tr/>.
- Şpakovskaya, Larisa Leonidovna. “Sovetskaya Obrazovatel'naya Politika: Sotsialnaya İnjenieriya i Klassovaya Borba.” *Jurnal issledovaniy sotqialnoy politiki*, vol. 7, no. 1, 2009, pp. 39-64.
- Tabışaliev, Salmorbek Tabışalieviç. *Kırgızskiy Gosudarstvenniy Universitet İmeni 50-letiya SSSR*. Kirgızpoligrafkombinat, 1973.
- Wojnowski, Zbigniew. “The Soviet people: National and Supranational Identities in the USSR after 1945.” *The Journal of Nationalism and Ethnicity*, vol. 43, no. 1, 2015, pp. 1-7. DOI: 10.1080/00905992.2014.953467.
- Yaşına, Marina Anatolievna. “Antireligiozne Obrazovanie i Vospitanie v SSSR v 1920-Godı: Uroki İstorii i Sovremennost.” *Jurnal Vestnik Yujno-Uralskogo gosudarstvennogo gumanitarno-pedagogičeskogo universiteta*, vol. 3, no. 1, 2011, pp. 201-208.
- Zalkind, Aron Borisoviç. *Pedalogiya v SSSR*. Rabotnik Prosveşeniya, 1929.

USSR Socio-Political Education System and Activities of Association Down with Illiteracy in Kyrgyzstan*

Yavuz Ercan Gül**

Abstract

In this study, it was aimed to investigate the political education activities and the activities of the Association of “Down with Illiteracy” of the Soviet Union in Kyrgyzstan between 1924-1927. In accordance with this technique, firstly, by obtaining the necessary permissions from the Kyrgyzstan State Archive Directorate (ИЦА), the documents related to education were collected and interpreted on the basis of the literature. The first decade of the Soviet Union was a period when Soviet ideologists played an active role in shaping Soviet philosophy. Education and policy were combined and implemented in Soviet territory in the form of political education. Education has been a tool for the Soviet Union to uncover the Soviet citizen. The change and transformation of the Kyrgyz people has been tried to be provided by Kyrgyz educators specially trained. As in other places in the territory of Kyrgyzstan, a total educational activity started and all education expenses were covered by the Central Political Education Commission. It is understood that it is not possible to explain the Socialist Soviet ideology to people who do not know and cannot read the Cyrillic alphabet, and education has been accepted as a priority in all Kyrgyz territory.

Keywords

Political education, socialism, Kyrgyz culture, Soviet citizen, propaganda.

* Date of Arrival: 29 June 2020 – Date of Acceptance: 26 October 2020

You can refer to this article as follows:

Gül, Yavuz Ercan. “Kırgızıstan’da SSCB Sosyo-Politik Eğitim Sistemi ve Kahrolsun Cehalet Derneği’nin Faaliyetleri (1924-1927).” *bilig*, no. 99, 2021, pp. 115-135.

** Assist. Prof. Dr. Kyrgyzstan Turkey Manas University, Faculty of Letters, Department of Educational Sciences – Bishkek / Kyrgyzstan

ORCID: 0000-0002-8191-2647

yavuz.gul@manas.edu.kg

Советская система политического просвещения и деятельность общества «Долой неграмотность» в Кыргызстане (1924-1927)*

Явуз Эрджан Гюль**

Аннотация

Целью данного исследования является изучение советской системы политического просвещения в Кыргызстане и деятельности Общества «Долой неграмотность» в период с 1924 по 1927 год. В исследовании использовалась методика анализа документов. В соответствии с этой методикой, в первую очередь, были получены необходимые разрешения в Государственном архивном управлении Кыргызстана (ЦГА), а документы, касающиеся системы просвещения в указанный период, были собраны и интерпретированы на основе публикаций. Первое десятилетие существования Советского Союза было периодом, когда советские идеологи играли активную роль в формировании советской идеологии. Образование и политика были объединены и реализованы на всей советской территории в форме политического просвещения. СССР использовал систему просвещения для воспитания советского гражданина. Изменения и преобразования кыргызского народа пытались обеспечить специально обученные кыргызские педагоги. На всей территории Кыргызстана, как и в других местах, началась всеобщая просветительская деятельность, и все расходы на обучение осуществлялись за счет Центральной комиссии политического просвещения. Понимая, что невозможно объяснить социалистическую советскую идеологию людям, которые не знают и не умеют читать кириллицу, просвещение было признано приоритетным вопросом на всех кыргызских землях.

Ключевые слова

Политическое воспитание, социализм, кыргызская культура, советский гражданин, пропаганда.

* Поступило в редакцию: 29 июня 2020 г. – Принято в номер: 26 октября 2020 г.
Ссылка на статью:

Gül, Yavuz Ercan. “Kırgızistan’da SSCB Sosyo-Politik Eğitim Sistemi ve Kahrolsun Cehalet Derneği’nin Faaliyetleri (1924-1927).” *bilig*, no. 99, 2021, pp. 115-135.

** И.о. доцента, д-р, Кыргызско-Турецкий Университет Манас, Гуманитарный факультет, отделение педагогических наук – Бишкек / Кыргызстан
ORCID: 0000-0002-8191-2647
yavuz.gul@manas.edu.kg

